पिण्याच्या पाण्याच्या टंचाई दूर करण्यासाठी हाती घ्यावयाच्या आकस्मिक उपाययोजना

महाराष्ट्र शासन
पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग
शासन निर्णय क्रमांक टंचाई-३०९९/प्र.क्र. १३/ पापु-१४
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२, दिनांक- १ फेब्रुवारी, १९९९

संदर्भ :- (१) शासन निर्णय महसूल व वन विभाग क्रमांक:एसडीडब्ल्यू-१३८०/१४२३१७/म-७, दि. १२/९/१९८०.

(२) दुरुस्तीपत्रक महसूल व वन विभाग क्रमांक: एसडीडब्ल्यू-१३८९/प्र.क्र. १३८/म-७, दि. १/१२/१९९३

(३) शासन परिपत्रक महसूल व वन विभाग क्रमांक:एसडीडब्ल्यू-१३८८/प्र.क्र. ११४/म-७, दि. १४/२/१९९५

(४) शासन परिपत्रक महसून व वन विभाग क्रमांक: एसडीडब्ल्यू-१३८८/प्र.क्र. ११४/म-७, दि. ७/४/१९९५

(५) शासन निर्णय महसूल व वन विभाग क्रमांक: एसडीडब्ल्यू-१३९५/प्र.क्र. ५२/म-७, दि. १९/४/१९९५

(६) शासन निर्णय महसूल व वन विभाग क्रमांक: एसडीडब्ल्यू-१३९५/प्र.क्र. १०५/म-७, दि. १३/२/१९९६

(७) शासन निर्णय ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग क्रमांक: टंचाई-१०९२/सिआर-३०८५/४३, दि. १८/२/१९९२

(८) शासन निर्णय ग्रामविकास विभाग क्रमांक: टंचाई-१०९५/सिआर-१३५/४३, दि. ६ एप्रिल, १९९५

(९) शासन निर्णय महसून व वन विभाग क्रमांक: एसडीडब्ल्यू-३३९४/प्र.क्र. ३४०/म-७, दि. १२ मे, १९९५

(१०) शासन निर्णय पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग क्रमांक: एसडीडब्ल्यू-३०९७/प्र.क्र. ९९/म-७, दि. २ जून, १९९८

(११) शासन परिपत्रक पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग क्रमांक: एसडीडब्ल्यू-१०९७/प्र.क्र. ६६/म-७, दि. ४ जून, १९९७

प्रस्तावना :-

पिण्याच्या पाण्याच्या टंचाई निवारणार्थ घेण्यात येणा-या आकस्मिक योजनांच्या संदर्भात, उपरोक्त संदर्भाधीन आदेशान्वये, आवश्यक त्या सूचना निर्गमित केल्या आहेत. वरील सर्व सुचना विचारात घेऊन, एकत्रित आदेश निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

वर प्रस्तावनेत नमूद केल्यानुसार संदर्भात नमूद केलेले विविध आदेश अधिक्रमीत करुन शासन आता खालीलप्रमाणे एकत्रित आदेश निर्गमित करीत आहे.

१. ज्या गावांत /वाडयांत (क वर्गीय नागरी क्षेत्रासह) पिण्याच्या पाण्याची तीव्र टंचाई (दर दिवशी २० लिटर्स प्रती डोई यापेक्षा कमी पाणी पुरवठा होत असेल), निर्माण होईल व जेथे दीड किलोमीटरच्या परिसरात पाण्याचा उद्‌भव नसेल तेथे पिण्याच्या पाण्याचा पुरवठा करण्यासाठी खालील नमूद केलेल्या भाग (एक) व भाग (दोन) मध्ये दर्शविलेल्या आकस्मिक पाणी पुरवठा योजना, प्राथम्यानुसार घेण्यास जिल्हाधिका-यांना परवानगी देण्यात येत आहे.

भाग (एक) :- आकस्मिक उपाययोजना

(अ) अस्तित्वात असलेल्या विहिरी खोल करणे, खोदणे आणि पुनर्जिवित करणे
(ब) जुन्या विहिरींची दुरुस्ती करणे.
(क) अस्तित्वात असलेल्या सामुदायिक विहिरी खोल करणे व दुरुस्त करणे.
(ड) नदी नाल्याच्या पात्रात बुडक्या खोदणे.
(इ) अत्यावश्यक असेल त्या ठिकाणी खाजगी विहिरी अधिग्रहीत करणे.

भाग (दोन) :- आकस्मिक उपाययोजना

उपरोक्त भाग (एक) मधील उपाययोजनांव्दारे पिण्याच्या पाण्याचा पुरवठा करणे शक्य नसल्यास, टँकर/बैलगाडीव्दारे पाणी पुरवठा करणे.

२. उपरोक्त भाग (एक) आकस्मिक उपाययोजनांतील (अ) (ब) (क) आणि (ड) येथील उपाययोजना मंजूरी देण्याची वित्तीय मर्यादा खालीलप्रमाणे निश्चित करण्यात येत आहे.

अ.क्र.	उपाययोजना	जिल्हाधिका-यांचे अधिकार रुपये	विभागीय आयुक्तांचे अधिकार रुपये
१.	अस्तित्वात असलेल्या विहिरी खोल करणे, खोदणे आणि पुनर्जिवीत करणे	१२,०००/- पर्यंत	१५,०००/- पर्यंत
२.	जुन्या विहिरींची दुरुस्ती करणे	२,०००/- पर्यंत	५,०००/- पर्यंत
३.	अस्तित्वात असलेल्या सामुहिक विहिरी दुरुस्त करणे	५,०००/- पर्यंत	१०,०००/- पर्यंत
४.	नदीच्या पात्रात बुडकी घेणे	१०,०००/- पर्यंत	--------------

प्रस्तुत आदेशानुसार अस्तित्वात असलेल्या ज्या खाजगी विहिरींच्या बाबत, खोल करणे, खोदणे अथवा पुनर्जिवित करणे या उपाययोजना घेण्यात येतील अशा खाजगी विहिरींच्या प्रकरणी, आवश्यकतेनुसार

300

त्या विहिरी अधिग्रहीत करण्याचे शासनाचे अधिकार जिल्हाधिका-यांनी संबंधीत विहिर मालकांकडून लेखी स्वरुपात निश्चित करुन घ्यावेत.

उपरोक्त कामे मंजूर करतांना ती निविदा मागऊनच व त्यातील कमी खर्चाची निविदा स्विकारुन मंजूर करावीत तसेच निविदांना स्थानिक वृत्तपत्रातून / प्रसिध्दी माध्यमातून व्यापक प्रसिध्दी देण्यात यावी.

विहिरी खोल करण्याची कामे घेतांना, विहिरी खोल केल्यानंतर पाणी लागेल याची निश्चित खात्री करुन घ्यावी.

३. आकस्मिक उपाययोजनांतर्गत, पिण्याच्या पाण्याचा प्रश्न सोडविण्यासाठी अत्यावश्यक असेल त्या ठिकाणी, खाजगी विहिरींचे अधीग्रहण करुन प्रश्न सोडविता येईल. महाराष्ट्र पिण्याच्या पाणी पुरवठयाचे अधिग्रहण अधिनियम १९८३ अन्वये, लेखी आदेश काढून पिण्याच्या पाण्याचा पुरवठा करण्यासाठी खाजगी विहिरींचे अधिग्रहण करण्याचे अधिकार जिल्हाधिकारी किंवा जिल्हाधिकारी वेळोवेळी प्राधिकृत करतील अशा अधिका-यांस देण्यात आलेले आहेत. या अधिनियमातील तरतुदीनुसार, तसेच अधिनियमास सुचविलेल्या दुरुस्ती अधिनियम १९९२ मधील तरतूदीनुसार अधिग्रहीत विहिरींच्या मालकाला दयावयाच्या अधिग्रहण मोबदल्याबाबत शासनाकडून वेळोवेळी दिल्या जाणा-या सूचना व निश्चित करण्यात येईल अशा दराने अधिग्रहण मोबदला देण्याबाबत कार्यवाही करावी.

सद्या अधिग्रहण मोबदला खालील दराने देण्यात यावा.

अ) उक्त अधिनियमातील कलम ८ (अ) नुसार रु. १००/- प्रतिदिन या समान दराने अधिग्रहण मोबदला देण्यात यावा.

किंवा

ब) उक्त अधिनियमातील कलम ८ (ब) नुसार विहिर मालकाने पाणी उपसण्यासाठी साधनसामग्री उपलब्ध करुन दिलेली नसल्यास प्रति माणशी १५० लि. पाण्यासाठी ५० पैसे व विहिर मालकाने पाणी उपसण्यासाठी साधनसामग्री उपलब्ध करुन दिल्यास प्रति माणशी १५० लि. पाण्यासाठी रु. १/- या दराने अधिग्रहण मोबदला देण्यात यावा.

४. उपरोक्त परिच्छेद १ मध्ये नमूद केल्यानुसार, जेव्हा पिण्याच्या पाण्याच्या टंचाई निवारणार्थ भाग १ मधील आकस्मिक उपाययोजना घेणे शक्य होणार नाही. अशाच ठिकाणी जनतेस टँकरव्दारे पाणी पुरवठा करण्यात यावा. टँकरने पाणी पुरवठा करणे ही अत्यंत खर्चीक बाब असल्याने शक्यतो शासकीय टँकरचा /वाहनांचाच उपयोग करण्यात यावा. जेव्हा शासकीय टँकर / वाहने अपुरे पडतील अशा वेळीच खाजगी टँकरव्दारे पाणी पुरवठा करण्यास जिल्हाधिका-यांनी मंजूरी द्यावी.

५. ज्या गावात पिण्याच्या पाण्याचा पुरवठा टँकर/बैलगाडीने करणे आवश्यक वाटेल, त्या गावांची संयुक्त पहाणी करण्यासाठी जिल्हाधिका-यांनी खालीलप्रमाणे समिती गठीत करावी.

१. संबंधीत आमदार	:-	अध्यक्ष
२. उपजिल्हाधिकारी (जिल्हाधिका-यांनी नियुक्त करावयाचे आहेत):-		सदस्य
३. गटविकास अधिकारी	:-	सदस्य
४. तहसिलदार	:-	सदस्य सचिव

309

उपरोक्त समितीने टँकर / बैलगाडीव्दारे पाणी पुरवठा करणे आवश्यक असल्याचा दाखला दिल्यानंतरच जिल्हाधिकारी संबंधीत गावाला तशाप्रकारे पाणी पुरवठा करण्यासंबंधी आदेश देतील.

६. टँकरने पाणी पुरवठा करतांना शक्यतो शासकीय टँकरचा वापर करावयाचा आहे. तथापि जिल्हयात शासकीय टँकरची कमतरता भासून, खाजगी टँकर लावणे आवश्यक झाले तर खाजगी टँकर भाडयाने घेण्यासाठी जिल्हाधिका-यांनी निविदा मागवाव्यात व कमीत कमी दराची निविदा स्विकारावी, मात्र हे दर शासनाने वेळोवेळी मंजूर केलेल्या दरांपेक्षा जास्त नसावेत.

अ) सद्या दि. १ जून, १९९८ पासून खाजगी टँकर्सना दयावयाचे दर खालीलप्रमाणे निश्चित करण्यात आलेले आहेत.

टँकरची क्षमता	प्रति दिन भाडे रु.	प्रति कि.मी. भाडे रु.
७.५ मे. टन	७२०.००	४.४३
१० मे. टन	९६०.००	६.३१
१२ मे. टन	११५२.००	७.५७

वर विहित केलेल्या क्षमतेचे टँकर्स उपलब्ध न झाल्यास तसेच खाजगी ट्रकवर टाकी ठेऊन त्याचे रुपांतर टँकरमध्ये केल्यास प्रत्येक ट्रकची पाणी वाहण्याची क्षमता व तो ट्रक प्रत्यक्षात किती पाणी वाहतो हे लक्षात घेऊन वर निश्चित केलेल्या दरांच्या प्रमाणात वाजवी ट्रकला भाडे देण्यात यावे.

ब) १ एप्रिल ते ३० जून या कालावधीकरिता ज्या बैलगाडया पिण्याच्या पाण्याचा पुरवठा करण्यासाठी भाडयाने घेण्यात येतील त्यांना प्रतिदिनी जास्तीत जास्त रु. ९०/- इतका दर देण्यात यावा.

७. टँकरने /बैलगाडीने पाणी पुरवठा करण्याची उपाय योजना ग्रामीण भागास तसेच ' क ' वर्गीय नागरीक्षेत्रास अनुज्ञेय आहे. तथापि ज्या नगर परिषदांना स्वखर्चाने टँकर/बैलगाडीव्दारे पिण्याच्या पाण्याचा पुरवठा करता येत नसेल अशा ' ब ' वर्ग नगरपरिषदांच्या क्षेत्रात शासकीय खर्चाने टँकर/ बैलगाडीने पिण्याच्या पाण्याचा पुरवठा करण्यात यावा. या नगरपरिषदा निश्चित करतांना संबंधित नगरपरिषदांची अंदाजपत्रके जेंव्हा जिल्हाधिका-यांकडे मंजूरीसाठी येतात तेंव्हा संबंधीत नगरपरिषदांनी, पिण्याच्या पाण्याचा पुरवठा करण्यासाठी आवश्यक ती धनराशी उपलब्ध करुन दिलेली आहे, आणि सदरहू धनराशीपेक्षा जास्त धनराशी उपलब्ध करुन देणे सदर नगरपरिषदेस शक्य होणार नाही, याची जिल्हाधिका-यांनी खात्री करुन घ्यावी व खालील अटींच्या अधीन राहून सदर नगरपरिषदेस टँकरने / बैलगाडीने पाणी पुरवठा करण्यात यावा.

अ) संबंधीत नगर परिषदेचे क्षेत्र हे संबंधीत जिल्हाधिका-यांनी टंचाईग्रस्त म्हणून घोषित केले आहे.

ब) संबंधीत ' ब ' वर्ग नगरपरिषदेला टँकर/बैलगाडीव्दारे पिण्याच्या पाण्याचा पुरवठा करण्यासाठी संबंधीत जिल्हाधिका-यांची परवानगी घेण्यात यावी. ही परवानगी देतांना, " संबंधीत नगर परिषदेने आवश्यक ती धनराशी, पिण्याचे पाणी पुरवठा करण्यासाठी उपलब्ध करुन दिली असून, यापेक्षा जास्त धनराशी सदरहू नगरपरिषद या कारणासाठी उपलब्ध करुन देऊ शकणार नाही, " असा दाखला देणे आवश्यक राहील.

क)	एका वित्तिय वर्षात एका ' ब ' वर्ग नगरपरिषदेला जास्तीत जास्त रु. १२.०० लक्ष इतका खर्च, टँकर / बैलगाडीव्दारे पिण्याच्या पाण्याचा पुरवठा करण्यासाठी आवश्यक तिथे मंजूर करता येईल.

८.	आकस्मिकता योजना भाग (१) व भाग (२) वर होणा-या खर्चासाठी जिल्हाधिका-यांना, विभागीय आयुक्तांमार्फत लेखाशिर्ष, " २२४५, नैसर्गिक आपत्तीच्या निवारणासाठी सहाय-०१-पिण्याच्या पाण्याचा पुरवठा (एक) निकडीच्या पाणी पुरवठा योजना-८२२४५००९३ " अंतर्गत पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागामार्फत अनुदान उपलब्ध करुन देण्यात येईल.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(रु. न. देशमुख)
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

१) विभागीय आयुक्त, (सर्व)
२) सदस्य सचिव, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण, मुंबई
३) संचालक, भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा, पुणे
४) मुख्य अभियंता, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण, (सर्व)
५) जिल्हाधिकारी, (सर्व)
६) मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, (सर्व)
७) जिल्हा पाणी पुरवठा अधिकारी तथा अधिक्षक अभियंता, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण, (सर्व)
८) कार्यकारी अभियंता, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण, (सर्व)
९) विभागीय उपसंचालक, भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा (सर्व)
१०) जिल्हा वरिष्ठ भूवैज्ञानिक, भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा (सर्व)
११) कार्यकारी अभियंता (ग्रामीण पाणीपुरवठा) जिल्हा परिषद (सर्व)
१२) महालेखापाल, महाराष्ट्र-१ (मुंबई लेखा परिक्षा/लेखा व अनुज्ञेयता)
१३) महालेखापाल, महाराष्ट्र-२ (नागपूर लेखा परिक्षा/लेखा व अनुज्ञेयता)
१४)जिल्हा कोषागार अधिकारी, (सर्व)
१५)मुख्य लेखा परिक्षक स्थानिक निधी लेखा, मुंबई
१६) वित्त विभाग, मंत्रालय मुंबई
१७)महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१८)ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१९) पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागातील सर्व पर्यवेक्षिय अधिकारी व कार्यासन अधिकारी
२०)निवडनस्ती, पापु-१४

303